

PETRAS BŪTĖNAS – VIENAS PANEVĖŽIO KRAŠTOTYROS MUZIEJAUS KŪRĖJŲ

Lionė
Lapinskienė

1922 m. vasario 16 d. Kaune įkūrus universitetą, susidarė palankios sąlygos iš agrarinės pasaulėjautos vertybes puoselėjusio kaimo kilusiam jaunimui įgyti aukštąjį išsilavinimą ir tolesniam gyvenimui reikalingų kultūrinio-šviečiamojo darbo įgūdžių. Visame krašte radosi įvairių draugijų, organizacijų ir sąjūdžių. Profesoriams K. Būgai ir E. Volteruii paraginus, 1923 m. buvo įkurta Lietuvos studentų kraštotyros draugija. Jos nariai siekė suaktyvinti tautosakos ir etnografinės medžiagos rinkimą visoje Lietuvoje. Spauldoje paskelbtame atsišaukime mokykloms jie suformulavo tokią tezę: tinkamo tautinio auklėjimo ir mokymo pradžia – gimtojo krašto pažinimas. Vienas aktyviausių šios draugijos narių – Petras Būtėnas. Jis gavo užduotį parengti specialią programą, kuri galėtų būti pirmuoju pagalbininku kiekvienam piliečiui, panorėjusiam tapti kraštotyros sąjūdžio dalyviu. Tad 1925 m. sausio 1 d., pradėdamas lietuvių kalbos, literatūros ir psichologijos mokytojo darbą

Panevėžio mokytojų seminarijoje, jis jau buvo ir pirmosios nepriklausomoje Lietuvoje „Lietuvių tautotyros žinių ir senienų rinkimo programos“ sudarytojas. Taigi į Panevėžį Būtėnas atvyko pakankamai turėdamas ir teorinio pasirengimo, ir tinkamos kraštotyros darbo organizatoriaus patirties.

Kai 1925 m. sausio 18 d. mieste iškilmingai buvo atidarytas muziejus, Petras Būtėnas tapo vienu iniciatyviausių jo kūrėjų ir vienu aktyviausių Panevėžio gimtajam kraštui tirti draugijos narių. Su ja bendradarbiavo baigiantis mokslo metams, gegužės 16 d., Būtėno iniciatyva suburta mokytojų seminarijos Lietuvių kalbos mylėtojų asociacija, kurios pavadinimas vėliau, kintant draugijos tikslams, buvo pakeistas į Tautotyros ir senienų rinkimo draugiją. Jos nariai sudarė keletą metraščių numerių ir teminių klausimynų (iš viso 20 šapirografuotų leidinių), skirtų medžiagai rinkti iš įvairių tautos dvasinio ir materialinio gyvenimo sričių, organizavo planingą tautosakos užrašymo, sisteminimo ir tyrimo pagal žanrus darbą visoje apskrityje. Taikydami Europoje ir Rusijoje populiarių lauko tyrimo metodą, Būtėno vadovaujami moksleiviai rengė praktines ekspedicijas į artimiausius kaimus. Surinktus eksponatus, tinkamus panaudoti ugdymo procese, jie demonstravo ir miesto visuomenei prieinamame mokytojų seminarijos muziejuje. Tačiau, pasak paties Būtėno ir jo buvusių mokinių, iš kiekvienos išvykos draugijos nariai dalį eksponatų perduodavo ir miesto kraštotyros muziejui: bendradarbiauti su Gimtajam kraštui tirti draugija buvo vienas iš prioritetinių tikslų. 1934 m. sausio 10 d., likviduojant mokytojų seminariją, 1 810 eksponatų (iš 266 įvairių gyvenimo sričių) Būtėnas perdavė miesto muziejui. Po kelių išvykų į kaimus birželio mėnesį buvo atgabentas dar visas vežimas senienų. Tad dešimt metų gyvavusios mokytojų seminarijos Tautotyros ir senienų rinkimo draugijos nariai muziejaus rinkinius praturtino gausesne ir įvairesne medžiaga. Taigi tikslintinas teiginys, kad Panevėžio kraštotyros muziejų kurti padėjo tik gimnazijos mokytojas Jurgis Elisonas su savo mokiniais (Buziliauskienė: 1995, 3).

Kai Gimtajam kraštui tirti draugijai pirmininkavo Elisonas, Būtėnas buvo renkamas jo pavaduotoju. Be to, nepriklausomos Lietuvos metais visoje Lietuvoje Panevėžio muziejus pagal turimus eksponatus laikytas vienu turtingiausių. Ypač lankytojus domino gausi archeologinė medžiaga, kurią kaupti padėjo ir Būtėnas. Jo tvirti asmeniniai ryšiai su profesoriumi E. Volteriu ir pastarojo vizitai tyrinėti artimiausių Panevėžio apylinkių skatino šio darbo imtis ir kitus asmenis. Nemažai vertingų radinių Volteris rekomendavo perduoti ne tik Panevėžio miesto, bet ir M. K. Čiurlionio galerijai arba Valstybės muziejui Kaune.

1934 m. gruodžio mėnesį netikėtai mirė Julijonas Lindė-Dobilas. Būtėno rūpesčiu keletas baldų ir asmeninių daiktų perduoti miesto kraštotyros muziejui ir įkurtas specialus šio pedagogo atminimo kampelis. Netrukus parengta teminė parodėlė ir apie Gabrielę Petkevičaitę-Bitę. Jo iniciatyva planuota įkurti ir Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių, ir pedagogikos istorijos skyrius. Kadangi eksponatams jau trūko vietos, Būtėnas buvo vienas iš iniciatyvinės grupės narių, pasisakiusių, kad geriausias paminklas Nepriklausomybės kovoms įprasminti būtų naujo muziejaus pastatymas. Tad L. Kaziukonio teiginys, kad dėl kraštotyrininkų kaltės ši idėja nebuvo įgyvendinta, vertas

diskusijų (Kaziukonis: 2003, 375-376). Iš tikrųjų tą nulėmė objektyvios aplinkybės.

Šaltiniai:

Bakonis E. Panevėžio „Gimtajam kraštui tirti draugija“ 1923–1940 metais// *Panevėžio istorijos fragmentai*. Išleido Panevėžio kraštotyros muziejus. Panevėžys, 1993, p. 60–68.

Buziliauskienė V. Panevėžio kraštotyros muziejaus įkūrimas ir veikla 1925–1987 m.// *Konferencijos, skirtos Muziejaus 70 metų sukakčiai paminėti, tezės*. Išleido Panevėžio kraštotyros muziejaus. Panevėžys, 1995, p. 3.

Kaziukonis L. Panevėžio kultūrinis gyvenimas 1918–1940 m.// *Panevėžys nuo XVI a. iki 1990 m.* Sudarė K. Gudas. Panevėžys, 2003, p. 370–394.

Lapinskienė L. Petro Būtėno indėlis saugant gimtųjų apylinkių etnokultūros paveldą// *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Ats. red. R. Jurgaitis. Vilnius, 2004, p. 115–124.

Petro Būtėno archyvas Panevėžyje. Rankraščių medžiaga.